

The Theoretical Foundations of the End of Financial Rights Arising from Inventions: An Economic Approach

Tina Damankeshan¹ Sayyed Mohammad Mahdi Qabuli Dorafshan^{2*} Ali Saatchi³

1. MA, Department of Private Law, Faculty of Law and Political Science, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran.

2. Professor, Department of Private Law, Faculty of Law and Political Science, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran.

*. Corresponding Author Email: ghaboli@um.ac.ir

3. Assistant professor, Department of Private Law, Faculty of Law and Political Science, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran.

Received: 2025-09-16

Revised : 2025-11-22

Accepted: 2025-12-27

Available Online: 2026-03-01

How to cite this article:

Damankeshan, T.; Qabuli Dorafshan, S. M. M.; & Saatchi, A. (2026). The Theoretical Foundations of the End of Financial Rights Arising from Inventions: An Economic Approach. *Encyclopedia of Economic Law Journal*, 32(28): (230-249) (in Persian with English abstract). <https://doi.org/10.22067/economlaw.2025.95457.1488>

1. INTRODUCTION

In the contemporary era, science and technology occupy a pivotal role in advancing sustainable development and fostering knowledge-based economies. The profound significance of this issue necessitates enhanced protection for the holders of ideas and creators of innovative works. Economic systems place particular emphasis on intellectual property rights, with industrial property rights constituting a prominent branch within this broader framework. Among these, patents stand as one of the most critical forms of industrial property. The patent right, as a fundamental instrument in the intellectual property rights system, exists at the intersection of three essential domains: law, philosophy, and economics. This right is one of the most essential instruments for supporting innovation and advancing science and technology in societies, grounded in the creation of a balance between the private interests of inventors and the public interests of society. Moreover, patents play a significant role in the economic structure of countries such as the United States. Therefore, examining their various dimensions is essential, and not only the process of their formation but also the manner of their end should be thoroughly investigated. Throughout the duration of a right's existence, obstacles may arise that lead to its extinction. The patent right is no exception to this principle. Factors such as non-payment of maintenance fees and abandonment are common instances of patent end; to the extent that some scholars have argued that a significant portion of inventions enter the public domain as a result of these two mechanisms. The invalidation of a

THIS WORK IS LICENSED UNDER A CREATIVE COMMONS ATTRIBUTION 4.0 INTERNATIONAL LICENSE

patent certificate is also considered one of the instances of patent end. Additionally, legislators have established a fixed term of validity for patents, such that this right expires at the end of its term even in the absence of the aforementioned impediments. In this study, the concept of patent end refers to the termination of the exclusive right to commercially exploit the invention and the loss of material privileges that were previously granted to the inventor. This paper will examine the theoretical basis of patent end using a descriptive-analytical approach. To fully comprehend the foundations of the patent right and its various facets, it is essential to trace the origins of the protections afforded by this right across other disciplines. In this regard, this study aims to address the critical question: Why should the legislator consider conditions that ultimately lead to the extinction of a patent right? What is the rationale behind such a legislative decision? What is the foundation of this decision? Although the issue of the perpetual nature of rights has been discussed more seriously in the context of literary and artistic property regimes, according to certain philosophical theories—such as the labor theory—the term of protection for patent rights should likewise be perpetual. Moreover, from a traditional perspective, it may be argued that durability constitutes the default principle of property rights. Even in literary and artistic property, where the temporary nature of protection is generally accepted, the creator of a work enjoys economic rights throughout his or her lifetime, and the heirs likewise benefit from such rights for a period after the author's death. This raises the question of why, in the realm of industrial property, the duration of protection is considerably more limited. The present study seeks, by taking into account the historical context of the emergence of patent rights and by considering their philosophical and economic foundations, to explain the rationale and basis for the non-perpetual nature of the rights granted to inventors. It further examines whether the underlying justifications for the temporary character of patent rights are capable of determining a specific term of protection. If these justifications do not provide clear guidance in this regard, the study explores which criteria should be taken into account in determining the duration of patent protection, and whether Iranian law, in light of its governing principles, occupies an appropriate position in this respect or whether there is a need to call for its reconsideration. In addition, another important issue that the theoretical foundations of the extinction of patent rights must address is whether, from the perspective of economic analysis, allowing the extinguishment of patent rights—through abandonment or other means—prior to the expiration of the protection term is consistent with economic interests. Furthermore, the study considers whether the abandonment of rights, as one of the significant grounds for the end of patent rights, produces effects identical to those traditionally associated with the abandonment of rights, or whether the particular foundations of patent law lead to different outcomes. Naturally, examining these issues can strengthen the body of Iranian legal scholarship in the field of patent law and assist the legislature in revising or supplementing the relevant laws and in formulating appropriate policies in this area.

In light of the pioneering role played by the United States patent system and its profound influence on the intellectual property laws of various jurisdictions, this legal framework will be given attention in response to the aforementioned questions. To elucidate the discussion and establish an appropriate framework for addressing the aforementioned questions, it is necessary to first examine the subject from a historical perspective and analyze the emergence of patent rights alongside the initial limitations imposed to terminate the exclusive financial privileges derived therefrom. Subsequently, it is essential to elucidate, by employing the dominant philosophical doctrines underpinning the patent system and particularly through economic analyses, that the end of patent rights constitutes not a shortcoming but a fundamental element of the judicious design of this legal framework—a mechanism devised to reconcile the incentive for innovation with the safeguarding of public welfare. Therefore, to address the non-perpetual nature of patent rights, and in line with the economic approach adopted in this study, the forfeiting of patent rights will be critically analyzed and examined in light of the philosophical framework of utilitarianism. Subsequently, the background and the method of determining the term of patent validity will be examined. Among these perspectives, a novel theory known as the “Costly Screen Theory” has been proposed, which conceptualizes voluntary patent end not merely as a legal termination but as an active mechanism for filtering inventions and maintaining the efficiency of the patent system. This theory portrays voluntary patent end as a tool for the gradual elimination of low-value inventions from the cycle of legal protection. Grounded in this approach, the concept of patent end advances to a stage where it is defensible not only from a legal standpoint but also in terms of its social and economic functions. Through a multifaceted lens, this

theory elucidates that voluntary patent end is not simply a deterrent mechanism but a fundamental pillar in achieving innovative justice and sustainable development within intellectual property systems.

2. PURPOSE

Given the paramount importance of patent rights in the development of societies, various aspects of these rights must be thoroughly examined. One such aspect, which has received limited attention, is the end of patent rights. Therefore, the investigation of this legal mechanism is essential, as it ultimately clarifies the position and significance of this system. The primary objective of this paper is to address the following questions: What reasons and events have led lawmakers to consider that patent rights should, in certain instances, be forfeited? Is the end of patent rights significant, or is it of little importance? What negative social and economic consequences have arisen from the absence of limitations on patent rights? Do the underlying principles concerning the temporary nature of patent rights provide a basis for determining the term of protection and for ensuring its uniformity across different inventions, or not? Given the importance of the United States patent system and its influence on the granting of patent rights in other legal systems, these questions can be examined from the perspective of this system.

3. METHODOLOGY

This paper utilizes the most recent articles and books available on the subject, particularly from Latin-language sources, to critically examine the theoretical foundations of patent end. The analysis is conducted through a library-based approach, employing a descriptive-analytical methodology to thoroughly discuss and evaluate the topic.

4. FINDINGS

1. End of Patent Rights is not merely a restrictive tool that results in the termination of patent protection. Instead, it should be seen as an essential function aimed at realizing the objectives of intellectual property. This mechanism is one of the effective tools for maintaining a balance between the interests of inventors and the public good and welfare. The loss of patent rights should not be viewed solely as a structural or passive limitation; rather, it represents a legal and economic equilibrium within the intellectual property system. Its existence is both necessary and unavoidable to ensure social efficiency, preserve innovation incentives, prevent monopolies that disrupt competition, and ultimately fulfill the primary purpose of patent law—namely, the advancement of science, technology, and public welfare. Therefore, the precise design, careful implementation, and purposeful interpretation of this mechanism play a central role in improving innovation policies and strengthening the knowledge cycle within societies.
2. The historical background of patent end indicates that the process of limiting and ultimately forfeiting patent rights has its roots in early social and economic concerns regarding the monopolistic effects of these rights, a concern that emerged with the establishment of patent systems in Europe and the United Kingdom.
3. From a philosophical standpoint, the utilitarian theory, which serves as the foundational basis of the intellectual property system, emphasizes the principle of “the greatest good for the greatest number” and asserts that the legitimacy and continuation of exclusive rights are defensible only when the public benefit derived from them exceeds their social costs. From this perspective, a patent can be regarded as a kind of “social contract” between the government and the inventor, wherein temporary exclusive rights are granted in exchange for the disclosure of knowledge and the promotion of public welfare. Within this framework, end of patent rights and the possibility of revoking exclusive rights before their expiration act as a tool to maintain the dynamism of the intellectual property system, preventing the establishment of long-term monopolies that hinder future innovations and restrict public access to knowledge.
4. The term of patent protection also plays a significant role in maintaining the balance between the interests of inventors and the public interest. This term should be determined in light of various criteria. The duration adopted by most countries, including the United States and Iran, is twenty years. However, the application of a uniform term to all types of inventions appears open to criticism, as certain inventions—such as pharmaceu-

tical inventions or those developed with the assistance of artificial intelligence—may warrant a shorter period of protection.

5. The “Costly Screen” theory provides an innovative analysis of the voluntary end of patent rights. According to this view, the costs associated with maintaining or renewing exclusive rights function as a filter, systematically removing low-value inventions from the domain of legal protection. This mechanism operates not through substantive evaluations but by disrupting inventors’ cost-benefit calculations, leading to the gradual elimination of inventions whose continuation is not socially justifiable. Statistical analyses of patent end due to non-payment of annual fees or abandonment of patents serve as evidence of the practical efficiency of this mechanism in streamlining the patent system and enhancing its productivity.

5. CONCLUSION

Based on the analyses conducted in this study, it can be concluded that maintaining a balance between the individual interests of inventors and the public interests of society constitutes a prudent rationale for the temporary nature of the economic rights granted for inventions. Not only does the historical examination of the subject in leading countries confirm this rational approach, but economic analyses also underscore the necessity of limiting and forfeiting these rights in order to safeguard public interests, particularly to maintain balance in the economic and innovation markets. Therefore, appealing to traditional principles that imply the perpetuity of property rights is not justified. It is also not appropriate to compare the rights derived from inventions with those arising from other forms of intellectual property, particularly literary and artistic works. In this context, the utilitarian theory plays a prominent role in elucidating the issue and justifying the differential extinguishability of patent rights. This theory, which serves as the foundational basis for the intellectual property system, emphasizes the principle of “the greatest good for the greatest number” and asserts that exclusive rights are legitimate and defensible only when the public benefit derived from them exceeds their social costs. From this perspective, a patent is viewed as a “reciprocal transaction” between the government and the inventor, in which temporary exclusive rights are granted in exchange for the disclosure of knowledge and the promotion of public welfare. The end of patent rights is, therefore, a tool to preserve the dynamism of the intellectual property system and prevent the establishment of long-term monopolies that impede future innovations and public access to knowledge.

The balance between the rights of the inventor and those of society is thus conceptualized as a trade-off: society grants certain privileges to the inventor in return for the creation of innovation. These privileges and the associated exclusivity impose costs on society, and hence a point of equilibrium must be established to ensure that inventors remain incentivized to innovate while avoiding excessive burdens on the public. Inventors must reap the rewards of their innovations and efforts, and society must benefit from the results of these innovations. Permanent exclusivity would fail to achieve this goal. Another notable point is that, beyond acknowledging the temporary nature of patent rights, the duration of patent protection plays a critical role in determining this balance. Although contemporary international instruments, such as TRIPS, prescribe twenty years for the economic rights derived from inventions—and Iranian legislation has adopted the same term—the aforementioned economic rationale cannot precisely dictate the optimal duration. Similarly, it does not imply the necessity of uniform protection for all types of inventions. Therefore, in determining the duration of protection, all factors influencing the costs and benefits of the invention must be considered, and the term should be set at the point where the interests of inventors and society are balanced. Logically, this term should not be identical for all inventions. The relevance of this issue is particularly evident in contemporary fields such as artificial intelligence-related inventions.

Accordingly, it is suggested that the Iranian legislature, taking into account all relevant factors, differentiate the duration of patent protection across different types of inventions. At a minimum, the term could be shortened for pharmaceutical inventions, which are of particular importance to public health, and for inventions where the inventor’s personal contribution is diminished due to the intervention of artificial intelligence. Another critical issue in the context of the forfeiting of exclusive economic rights is the possibility of patent rights being extinguished prior to the expiration of their statutory term. This mechanism aligns with the broader objectives of

intellectual property, providing a means to terminate monopolies and increase the availability of inventions to the public domain. In this regard, the “Costly Screen” theory has been proposed as a justification and analytical framework. According to this theory, the costs and obligations imposed on the inventor to maintain a patent act as factors that influence the inventor’s decision, potentially leading to voluntary abandonment or non-payment of annual fees. In such circumstances, the existence of costs and the possibility of early end operate as a form of self-imposed filtering by the inventor, ultimately ensuring that only inventions with greater societal value continue to be supported. In effect, less desirable inventions are excluded from protection, preventing the imposition of unnecessary costs on society. Finally, it should be emphasized that the abandonment of patent rights does not imply the application of traditional doctrines of abandonment. Rather, the invention is removed from the scope of protection, its exclusive financial rights cease, and others may access and utilize it on an equal basis.

Keywords: Costly Screen Theory, Philosophical and Economic Analysis, Social Welfare, Utilitarian Theory, Voluntary End of Patent Right.

مبانی نظری زوال حقوق مالی ناشی از اختراع با رویکردی اقتصادی

تینا دامن‌کشان^۱ ID سید محمد مهدی قبولی درافشان^{۲*} ID علی ساعتچی^۳ ID

دریافت: ۱۴۰۴-۰۶-۲۵ | بازنگری: ۱۴۰۴-۰۹-۰۱ | پذیرش: ۱۴۰۴-۱۰-۰۶ | انتشار: ۱۴۰۴-۱۲-۱۰

چکیده

امروزه اختراعات و نوآوری‌ها از اهمیت بسیاری برخوردارند. به همین سبب، بررسی ابعاد مختلف آن‌ها برای ارتقای حمایت‌های حقوقی نیز حائز اهمیت است. یکی از زمینه‌هایی که کمتر بدان پرداخته شده، مسئله زوال حق اختراع است. زوال حق اختراع به معنای پایان اعتبار قانونی انحصار بهره‌برداری مالی از حق اختراع و ورود آن به حوزه عمومی است. این پدیده به‌ویژه در زمینه‌های توسعه فناوری و رشد اقتصادی نقش مهمی دارد. با توجه به اهمیت بحث یاد شده، این جستار به دنبال بررسی مبانی نظری زوال حق اختراع است تا از این طریق روشن سازد که وجود چنین کارکردی در یک نظام حقوقی دارای اهمیت است. با توجه به تأثیر نظام اختراعات ایالات متحده بر سازوکار مالکیت فکری، این نظام در پژوهش پیش‌رو مورد توجه ویژه قرار گرفته است. مقاله حاضر به شیوه توصیفی-تحلیلی و با تأکید بر ریشه‌های تاریخی و اقتصادی زوال حق اختراع، به بررسی مبانی نظری آن پرداخته و تأثیر این سازوکار را بر فرآیند توسعه نوآوری‌ها و رفاه عمومی تحلیل می‌کند. همچنین، نشان می‌دهد که مدت اعتبار حق اختراع و زوال آن به‌عنوان یکی از مفاهیم کلیدی در حقوق مالکیت فکری، نقش مهمی در ایجاد تعادل میان منافع مخترعان و رفاه اجتماعی دارد.

کلید واژه‌ها: تحلیل فلسفی و اقتصادی، رفاه اجتماعی، زوال ارادی حق اختراع، نظریه
غربال هزینه‌محور، نظریه فایده‌گرایی.

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران.
۲. استاد گروه حقوق خصوصی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران
* نویسنده مسئول Email: ghaboli@um.ac.ir
۳. استادیار گروه حقوق خصوصی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران.

مقدمه

در عصر کنونی، علم و فناوری در پیشبرد توسعه پایدار و اقتصاد دانش‌بنیان، جایگاه ارزشمندی دارد و اهمیت بسیار این موضوع، حمایت فزاینده از صاحبان ایده و خالقان آثار مبتکرانه را می‌طلبد. نظام‌های اقتصادی، توجه ویژه‌ای به حقوق مالکیت‌های فکری دارند که حقوق مالکیت صنعتی نیز یکی از شاخه‌های آن است. اختراعات نیز یکی از مهم‌ترین اقسام مالکیت صنعتی به شمار می‌رود که تأثیر زیادی بر اقتصاد کشورهای بزرگ دارد. (Merges, 2022: 26) در واقع حق اختراع به‌عنوان یکی از ابزارهای کلیدی در نظام حقوق مالکیت فکری در تقاطع سه عرصه مهم حقوق، فلسفه و اقتصاد قرار دارد. این حق، یکی از مهم‌ترین ابزارهای حمایت از نوآوری و پیشرفت علم و فناوری در جوامع است که بر پایه ایجاد تعادل میان منافع خصوصی مخترع و منافع عمومی جامعه استوار شده است. (Olson, 2006: 193-194) از این رو، بررسی ابعاد گوناگون آن حائز اهمیت بوده و نه تنها چگونگی شکل‌گیری، بلکه نحوه پایان یا «زوال» آن نیز باید مورد بررسی قرار گیرد؛ چرا که بررسی شرایط زوال حق اختراع به دارنده حق و دیگران جهت شناخت وظایف و محدوده حقوق و تکالیف ایشان کمک می‌کند. در طول عمر یک حق ممکن است موانعی پدید آید که منجر به زوال آن حق گردد. حق اختراع نیز از این قاعده مستثنی نبوده و وجود موانعی موجب زوال آن می‌شود. مواردی همچون عدم پرداخت هزینه‌های سالانه^۱ و اعراض^۲ از مصادیق شایع زوال حق اختراع هستند؛ به گونه‌ای که برخی (Vishnubhakat, 2015: 419; Lemley, 2001: 8) ادعا نموده‌اند که بخش بزرگی از اختراعات در نتیجه اعمال این دو سازوکار وارد حوزه عمومی می‌شوند. ابطال گواهینامه اختراع نیز از جمله موارد زوال این حق به شمار می‌رود. همچنین، قانونگذاران از نظر زمانی برای حق اختراع مدت اعتبار معینی پیش‌بینی نموده‌اند؛ به نحوی که این حق حتی در صورت عدم بروز موانع یاد شده، با پایان عمر خود زائل می‌گردد.^۳ در این جستار مقصود از زوال حق اختراع، پایان اعتبار حق انحصاری بهره‌برداری مالی از اختراع و سقوط امتیازاتی مادی است که پیش از آن، برای مخترع مسلم بوده است. این جستار، به روش توصیفی-تحلیلی به بررسی مبنای نظری زوال این حق خواهد پرداخت. مقصود از مبنای حقوق، پاسخ به این پرسش است که توجیه تحمیل یک قانون بر جامعه چیست. برای دریافتن مبنای حق اختراع و ابعاد مختلف آن، باید ریشه‌های شکل‌گیری حمایت‌های حاصل از آن حق را در سایر علوم جست‌وجو کرد. (Sheikhi, 2015: 28) همین راستا، این جستار درصدد است تا به این سوال اساسی پاسخ دهد که چرا قانون‌گذار باید شرایطی را در نظر بگیرد که نتیجه آن، زائل شدن حق اختراع باشد؟ این تصمیم ریشه در چه چیز دارد؟ گرچه بحث دائمی بودن حقوق، در رابطه با نظام مالکیت ادبی و هنری به صورت جدی‌تر مطرح بوده اما براساس برخی نظریات فلسفی همچون نظریه کار، مدت حمایت از حق اختراع نیز باید دائمی باشد. (Sheikhi, 2015:338)

کما این‌که ممکن است این شبهه از نظر سنتی مطرح شود که اصل در حق مالکیت^۴، دوام آن بوده است و حتی در مالکیت‌های ادبی و هنری که موقت بودن آن پذیرفته شده است، پدیدآورنده اثر جز در موارد خاص تا پایان عمر خویش از حقوق مالی برخوردار است و ورثه او نیز تا مدتی پس از وفات وی از چنین حقی برخوردار است^۵؛ حال چرا در مالکیت‌های صنعتی مدت حمایت بسیار محدودتر است. پژوهش حاضر درصدد است ضمن توجه به بستر تاریخی پیدایش حق اختراع، با در نظر گرفتن مبنای فلسفی و اقتصادی به علت و مبنای دائمی نبودن حقوق اعطایی به مخترعین پاسخ دهد و نیز بررسی نماید که آیا مبنای مربوط به موقت بودن حق اختراع

۱. Maintenance Fees .1

۲. To Abandon Patent .2

۳. به‌عنوان نمونه در ماده ۳۴ قانون حمایت از مالکیت صنعتی ایران مصوب ۱۴۰۳/۳/۱ مدت اعتبار گواهینامه اختراع بیست سال از تاریخ تسلیم اظهارنامه اختراع دانسته شده است.

۴. البته در زمینه ماهیت حقوق مربوط به آفریده‌های فکری و حتی به کار بردن عنوان مالکیت برای آن‌ها وحدت نظر وجود ندارد (cf. Mohseni & Qabuli Dorafshan, ۲۰۱۵: ۳۱-۴۱)؛ لیکن نمی‌توان انکار نمود که در برخی قانون‌گذاری‌ها این عنوان به کار رفته است. به‌عنوان نمونه در کشور فرانسه تجمیع مقررات مربوط به حقوق ادبی و هنری و حقوق مربوط به اختراعات و مانند آن، در قالب قانونی با عنوان مالکیت فکری (Code de la propriété intellectuelle) تبلور یافت و در حقوق ایران نیز مقررات جدید مربوط به حمایت از اختراعات در سال ۱۴۰۳ در قانونی با عنوان قانون حمایت از مالکیت صنعتی به تصویب رسیده است.

۵. در کنوانسیون برن در مورد مالکیت‌های ادبی و هنری این مدت تا پنجاه سال پس از وفات پدیدآورنده است. کما این‌که در آخرین اراده قانونگذار ایران نیز همین مدت پذیرفته شده است. در برخی قانون‌گذاری‌ها مانند قانون مالکیت فکری فرانسه این مدت تا هفتاد سال پس از وفات پدیدآورنده است. (cf. Mohseni & Qabuli Dorafshan, 2015: 156-157)

توان مشخص نمودن مدت زمان حمایت از این حق و همسان بودن آن در مورد اختراعات مختلف را دارد یا خیر؟ چنانچه مبانی مزبور در این زمینه دلالت روشنی ندارد چه معیارهایی برای تعیین مدت حمایت از حق اختراع باید مورد توجه قرار گیرد و آیا حقوق ایران با توجه به مبانی حاکم بر آن در جایگاه صحیحی در این زمینه ایستاده است یا باید از لزوم تجدیدنظر در آن سخن گفت. مسئله مهم دیگری که باید مبانی زوال حق اختراع بدان پاسخ دهد این است که آیا از نظر تحلیل اقتصادی تجویز زوال حق اختراع از راه اعراض یا غیر آن قبل از پایان یافتن مدت حمایت سازگار با مصالح اقتصادی است یا خیر؟ به علاوه آیا اعراض از حق به‌عنوان یکی از موارد مهم زوال حق اختراع، دقیقاً همان آثار اعراض حق در زمینه های سنتی را داراست یا مبانی موضوع، نتیجه متفاوتی را رقم می‌زند. طبیعتاً بررسی موارد فوق می‌تواند ادبیات حقوقی ایران در عرصه حقوق اختراعات را تقویت نموده و به قانون‌گذار در اصلاح یا تکمیل قوانین ذی‌ربط و سیاست‌گذاری مناسب در این زمینه مدد رساند.

با توجه به پیشرو بودن نظام اختراعات ایالات متحده و تأثیر آن بر قوانین نمونه در حوزه مالکیت فکری، این نظام حقوقی در پاسخ به این سؤالات مورد توجه خواهد بود. برای تبیین بحث و پیدایش زمینه مناسب برای پاسخگویی به سؤالات یاد شده، شایسته است که ابتدا موضوع از منظر تاریخی بررسی شود و شکل‌گیری حق اختراع و اولین محدودیت‌های ایجاد شده در راستای پایان یافتن امتیازات مالی انحصاری ناشی از آن تحلیل شود. سپس بایسته است با بهره‌گیری از دیدگاه‌های فلسفی حاکم بر نظام اختراعات و به‌ویژه تحلیل‌های اقتصادی نشان داده شود که زوال حق اختراع، نه یک نقیصه، بلکه بخشی ضروری از طراحی هوشمندانه این نظام حقوقی است؛ سازوکاری برای تنظیم تعادل میان انگیزه نوآوری و حفظ منافع عمومی. بنابراین، برای پاسخ به دائمی نبودن حق اختراع و همچنین به دلیل اتخاذ رویکرد اقتصادی در این جستار، زوال‌پذیری حق اختراع با توجه به نظریه فلسفی فایده‌گرایی مورد تحلیل و بررسی قرار خواهد گرفت.^۶ در ادامه، پیشینه و نحوه تعیین مدت اعتبار حق اختراع مورد بررسی خواهد بود. در این میان، نظریه‌ای نوین تحت عنوان «نظریه غربال هزینه‌محور»^۷ نیز مطرح شده که زوال حق اختراع را در مواردی غیر از پایان مدت اعتبار آن، نه تنها به‌عنوان یک پایان حقوقی، بلکه به‌عنوان ابزاری فعال برای پالایش اختراعات و حفظ کارآمدی نظام ثبت اختراع معرفی می‌کند. این نظریه، زوال ارادی حق اختراع را ابزاری برای حذف تدریجی اختراعات کم‌ارزش از چرخه حمایت حقوقی می‌داند. با تکیه بر این رویکرد، مفهوم زوال حق اختراع پیش از پایان مدت اعتبار آن، وارد مرحله‌ای می‌شود که نه فقط از منظر حقوقی، بلکه از حیث کارکرد اجتماعی و اقتصادی نیز قابل دفاع خواهد بود. این نظریه با نگاهی چند وجهی روشن می‌سازد که زوال ارادی حق اختراع، نه صرفاً یک ابزار بازدارنده، بلکه رکن بنیادین در تحقق عدالت نوآورانه و توسعه پایدار در نظام‌های مالکیت فکری است. نگاه قانونگذار ایران به مسائل یادشده نیز مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

۱. نگاهی تاریخی به محدودیت‌های بهره‌برداری انحصاری مالی از حق اختراع

بررسی ریشه‌های تاریخی یک پدیده برای کشف و دریافتن علل پیدایش آن، امری رایج است. این سوال مطرح است که اساساً چه مسیر تاریخی‌ای طی شده که قانون‌گذار را به این نتیجه رسانده که حق اختراع دائمی نبوده و باید درصدد ایجاد کاربست‌هایی برای محدودتر کردن این حق برآید. ایجاد ضابطه‌ای به‌عنوان زوال حق اختراع، پیامد چه شرایطی بوده است؟ برای پاسخ به این سوال، باید به اولین سال‌های اعتباربخشی به حق اختراع رفت و ریشه اقدامات محدودکننده و پایان‌دهنده به حق اختراع را مورد تحلیل و بررسی قرار داد؛ زیرا گرچه به طور طبیعی، زوال حق اختراع موضوعی نبود که در ابتدا پیش‌بینی شده باشد اما پیدایش این نهاد، ریشه در قصد قانونگذار بر ایجاد محدودیت در حق اختراع دارد.

اعطای حقوق انحصاری در ازای اختراع، در نقاط مختلف اروپا همچون فلورانس و ونیز گزارش شده است. (Bugbee, 1967: 12-43) با وجود این موارد، نظام اختراعات انگلستان از اهمیت بالایی برخوردار است؛ به طوری که آن را منبع اصلی نظام‌های ثبت اختراع جهان دانسته‌اند. (Yu, 2009: 26; Bugbee, 1967: 12) همچنین، قوانین اولیه انگلستان در این زمینه به‌عنوان یک مرجع مستقیم برای نظام حق اختراع ایالات متحده دانسته شده است. (Brean & Snow, 2020: 14) حاکمیت انگلستان این قدرت را داشت که دامنه وسیعی

۶. فلسفه فایده‌گرایی با مباحث اقتصادی ارتباط نزدیکی دارد؛ به طوری که برخی (Sheikhi, ۲۰۱۵: ۱۱۳) از این دیدگاه با عنوان «نظریه اقتصاد محور» یاد کرده‌اند.

7. Costly Screen Theory

از امتیازات را به افراد مختلف واگذار کند. اعطای این امتیازات باید با ملاحظات ویژه‌ای همراه می‌شد اما در عمل اینگونه پیش نرفت و گاه، پادشاهان آن را به‌عنوان منبعی برای کسب درآمد در نظر می‌گرفتند. به‌عنوان مثال، جیمز اول که در سال‌های ۱۵۶۶ تا ۱۶۲۵ سلطنت انگلستان را برعهده داشت، برای جبران کمبودهای مالی تمایل به اعطای حق انحصاری محصولات مختلف پیدا کرده بود. (Bugbee, 1967: 36-38). (Seth, 2004: 1-2; Yu, 2009: 21; Brean & Snow, 2020: 15; Drahos, 1996: 142-143). منشور کبیر^۸ و حقوق کامن‌لا به دنبال حمایت از آزادی‌های منفی^۹ افراد بودند. در دوران سلطنت الیزابت اول نیز رویدادهایی در این زمینه رخ داد. دادگاه‌های کامن‌لا برای آزادی تجاری افراد، ارزشی محوری قائل بودند اما به دلیل عدم صلاحیت قانونی، امکان اعلام نظر در رابطه با اعتبار امتیازات سلطنتی را تا سال ۱۶۰۱ میلادی نداشتند. پس از آن که صلاحیت رسیدگی به حقوق انحصاری به ایشان داده شد، در سال ۱۶۰۲ یکی از معروف‌ترین پرونده‌ها در این زمینه مطرح شد. در این پرونده که مربوط به حق انحصاری تهیه ورق بازی بود، استدلال‌هایی علیه اعطای امتیازات انحصاری بیان شد اما در این میان، حق اختراع به صورت مقید به‌عنوان یک استثناء در نظر گرفته شد. آن قید عبارت بود از اینکه ایجاد و توسعه حق اختراع تنها در شرایط ضروری ممکن باشد. (Drahos, 1996: 140-149) این قیود نشانگر آن است که با توجه به پیامدهای اجتماعی، از ابتدا تمایل به محدود کردن حق اختراع به برخی حدود وجود داشته است. پس از این موضوع، با تغییر پادشاه انگلستان، مجدداً مشکلاتی به وجود آمد که منجر به تصویب قانون انحصارات^{۱۰} در سال ۱۶۲۴ میلادی شد. در این قانون، تمامی انحصارات لغو گردید اما اعطای امتیاز به اختراعات همچنان مورد تأیید بود؛ (Bugbee, 1967, pp37-40; Brean & Snow, 2020: 15). (Drahos, 1996: 140-149). نخست، آن که این حق می‌تواند برای مدت ۱۴ سال یا کمتر به مخترع اعطا شود. دوم، اعطای حق اختراع مشروط بر آن است که چنین امتیازاتی مغایر با قوانین موجود نباشند و به منافع عمومی و مصالح کشور لطمه نزنند. به‌عنوان مثال، موجب افزایش قیمت کالاها در بازار داخلی نگردند و مانعی برای فعالیت‌های تجاری ایجاد نکنند و به طور کلی، مخل نظام اقتصادی کشور تلقی نشوند. می‌توان این شروط را نمونه‌های اولیه و خام موارد زوال حق اختراع دانست.^{۱۱}

بنابراین می‌توان گفت که تجربه تاریخی، ما را به این نتیجه می‌رساند که کارکرد حق اختراع، مستلزم وجود قواعدی جهت محدودسازی آن است. در غیر این صورت، حقوق و منافع جامعه دچار مشکل خواهد شد. تحدید حق اختراع و در نظر گرفتن چارچوبی برای زوال، جهت تأمین اعتبار و استمرار خود آن ضروری است.

۲. نظریه فایده‌گرایی و تأثیر آن در تحلیل زوال‌پذیری حق اختراع

نقش نظریه فایده‌گرایی در حقوق مالکیت فکری حائز اهمیت بوده و در فهم مطالب بعدی نیز جایگاهی ویژه دارد. به همین جهت، آشنایی کلی با دیدگاه‌های فلسفی آن ضروری به نظر می‌رسد. سپس تأثیر نظریه فایده‌گرایی در رابطه با زوال‌پذیری حق اختراع بررسی و تحلیل خواهد شد.

۲-۱. تبیین نظریه فایده‌گرایی^{۱۲}

نظریه فایده‌گرایی یا سودگروی ریشه در تاریخ فلسفه داشته و آن را در دیدگاه‌های اندیشه‌ورزانی همچون اپیکور^{۱۳} و هیوم^{۱۴} می‌توان

8. Magna Carta

۹. آزادی منفی (Negative Liberty) اصطلاحی فلسفی است که به معنای آزادی از موانع و قیود و محدودیت‌هایی است که در سر راه انجام اختیاری فعل قرار دارند. به تعبیری دیگر، آزادی منفی آزاد بودن از اعمال قدرت توسط دیگران است حال آن که آزادی مثبت (Positive liberty) توانایی اعمال قدرت توسط خود فرد است. (cf. Ahouri, et al, 2023: 111-112; Nazari, 2012: 360-362)

10. Statute of Monopolies 1624

11. This Clause of Statute of Monopolies is available at: <https://www.legislation.gov.uk/aep/Ja1/21/3>

12. Utilitarianism

13. Epicurus

14. David Hume

یافت. با وجود این، ارائه آن به‌عنوان دیدگاهی جامع توسط جرمی بنتام^{۱۵} و جان استوارت میل^{۱۶} صورت گرفت. (Subhaninia, 2010: 118-121; Mulgan, 2007: 7 & 19-20; Khedmatgozar, 2012: 118-121; Hekmatnia, 2023: 243-244; 31); بنتام انتقادات شدیدی به نظریات مبتنی بر حقوق طبیعی وارد کرده و معتقد بود که حق، فرزند قانون است. (Khedmatgozar, 2012: 13-14; Mulgan, 2007: 118); وی وجود حقی فراتر از قانون را کاملاً رد می‌کرد. از نظر او، حق به اعتبار قانون‌گذار و در حمایت از منافع افراد وضع می‌شود. (Rasekh & Ghasemi, 2020: 61) او بیان می‌کرد که مالکیت نیز از حقوق طبیعی انسان نبوده و یک حق قراردادی است؛ بدین معنا که به وسیله دولت اعطا شده و احکام و حدود آن مشخص می‌گردد. اعتقاد او بر آن بود که قانون، مالکیت را نیز برای رفع نیازهای جامعه وضع کرده و این حق، یک اقتضای اخلاقی یا طبیعی نیست. (Khedmatgozar, 2012: 121)

اصل محوری این مکتب، «سود» بوده و محاسبه میزان سودمندی هر چیز، مهم‌ترین معیار برای تشخیص خیر و شر است. بنتام برای محاسبه سودمندی به طور کلی هفت معیار ارائه می‌کند: شدت، پایداری، میزان یقین، قرابت، ثمربخشی (باروری)، خلوص و گستردگی^{۱۷}. با در نظر گرفتن این معیارها، عملی که سود بیشتری داشته باشد، رجحان خواهد یافت. در واقع، سایر اصول تحت سیطره اصل سودمندی قرار داشته و این اصل، مبنای همه داورها و ارزش‌گذاری اهداف و آرمان‌هاست (Mulgan, 2007: 9-10; Hekmatnia, 2023: 243-244; Hosseini Sorki, 2005: 302-303; Subhaninia, 2010: 31-33); نکته مهم دیگر آن است که در نظریات بنتام، سودگروی، رویکردی تجمیعی^{۱۸} دارد؛ به این معنا که به دنبال افزایش حداکثری سود جمعی است. گفتمان محوری این مکتب، تحقق بیشترین سود برای بیشترین افراد جامعه است. (Mulgan, 2007, p11; Hosseini Sorki, 2005: 303); این رویکرد در تمامی شئون تأثیرگذار بوده و حق مالکیت نیز طبق این دیدگاه، به‌عنوان ابزاری در جهت پیشرفت و توسعه اجتماعی و اقتصادی استفاده می‌شود. نظریه فایده‌گرایی، در نهایت به تحلیل اقتصادی حقوق می‌انجامد. (Khedmatgozar, 2012: 121-122)

۲-۲. تأثیر نظریه فایده‌گرایی بر زوال‌پذیری حق اختراع

از دیرباز، نظریه فایده‌گرایی و چارچوب اقتصادی مبتنی بر آن، ستون‌های مهمی برای درک و دفاع از نظام مالکیت فکری بوده‌اند. (Brean & Snow, 2020: 12; Olson, 2009: 182-183; Burk & Lemley, 2003: 1578 & 1597; Menell et al, 2023: 19; Menell, 1999: 130) مبنای اصلی نظام حقوقی اختراعات در ایالات متحده نیز نظریه فایده‌گرایی است. (Menell et al, 2023: 20; Fagundes, 2012: 1262; Fromer & Lemley, 2014: 1022; Seymore, 2023: 1022; Masur, 2012: 678; Menell, 1999: 130) قانون اساسی ایالات متحده در بخش هشت ماده یک بیان می‌کند که کنگره می‌تواند در راستای پیشرفت علم و هنر، در مقابل آثار و ابتکارات نویسندگان و مخترعان حقوق انحصاری محدودی را به مدت معین، به ایشان اعطا نماید^{۱۹}. به تعبیر دیوان عالی ایالات متحده، فلسفه اقتصادی نهفته در این اصل، بر این باور استوار شده که بهترین روش ارتقای رفاه عمومی، بهره‌گیری از استعدادها و نویسندگان و مخترعان

15. Jeremy Bentham

16. John Stewart Mill

۱۷. شدت یا Intensity به این موضوع اشاره دارد که برخی لذت‌ها می‌توانند شدت بیشتری داشته باشند. به‌عنوان مثال، غذا خوردن به وقت گرسنگی، لذتی شدیدتر از غذا خوردن در وقت عادی به همراه خواهد داشت. از نظر بنتام، لذات شدیدتر مقدم بر لذات ضعیف‌تر هستند. مقصود از پایداری یا Duration این است که برخی لذات، دوام بیشتری دارند. بنتام معتقد است لذاتی که پایدارتر هستند مقدم بر لذت‌هایی هستند که دوام کمتری دارند. معادل یقین یا به تعبیری قطعیت نیز عبارت است از Certainty or uncertainty. منظور از قطعیت یا عدم قطعیت این است که حصول برخی لذت‌ها یقینی و برخی احتمالی است. از دیدگاه این فلسفه، لذت‌های یقینی مقدم بر لذات احتمالی است. قرابت که نزدیکی یا دوری (Propinquity or remoteness) هم گفته می‌شود، بدان معناست که حصول برخی لذت‌ها قریب و برخی بعید است. لذتی رجحان دارد که حصول آن نزدیک‌تر باشد. منظور از باروری یا Fecundity آن است که گاهی امکان دارد یک لذت، لذات دیگری را در پی داشته باشد. در این صورت، لذت بارور یا ثمربخش بر لذتی که چنین ویژگی‌ای را ندارد، ارجحیت خواهد داشت. خلوص یا Purity به لذتی اشاره دارد که هیچ درد و المی همراه آن نیست. این نوع، بر لذتی که دردی همراه آن باشد ترجیح دارد. مقصود از گستردگی یا Extent عبارت است از این که هر لذتی که افراد بیشتری را شامل شود، بر دیگر لذت‌ها اولویت خواهد داشت. (Subhaninia, 2010: 32-33)

18. Aggregative

19. Article I, Section 8, Clause 8 is available at: Overview of Congress's Power Over Intellectual Property | Constitution Annotated | Congress.gov | Library of Congress

در حوزه علم و هنر است. (Mazer v. Stein, 1954: 219) در واقع، این بند به صورت صریح، اعطای حق انحصاری^{۲۰} را منوط به تحقق یک هدف، یعنی ترقی علم و هنر کرده و به عبارتی جنبه عمومی منافع را پررنگ می‌کند. در دیگر پرونده‌های دیوان عالی ایالات متحده آمریکا نیز می‌توان دیدگاه‌هایی مشابه را مشاهده کرد. در پرونده United States v. Paramount Pictures, Inc. چنین آمده است که قوانین ثبت اختراع، پاداش به دارنده حق انحصاری را به‌عنوان یک «ملاحظه ثانویه» در نظر می‌گیرد. (United States v. Paramount Pictures, 1948: 158) در پرونده Fox Film Corp. v. Doyal اینگونه گفته شده که تنها منفعت ایالات متحده و هدف اصلی از اعطای این حقوق انحصاری برای مخترع یا مؤلف، منافع عمومی حاصل از تلاش‌های آنهاست که نصیب جامعه می‌شود. (Fox Film Corp. v. Doyal, 1932: 127)

همچنین، برخی (Yu, 2009: 12) بر این باورند که حتی در حق اختراع‌های اولیه‌ای که پیش از انگلستان وجود داشته و در ونیز اعطا می‌شده نیز دیدگاه فایده‌گرایانه قابل مشاهده است. همچنین ایشان (Yu, 2009: 27-28) معتقدند که ماده ۶ قانون انحصارات ۱۶۲۴ انگلستان نیز که در خصوص استثنا کردن اختراعات از لغو انحصارات می‌باشد، اهدافی اقتصادی را در راستای ایجاد رفاه اجتماعی بیشتر دنبال می‌کرده و صرفاً به دنبال ایجاد عدالت نبوده است.

برای فهم چرایی این باور که اعطای حقوق انحصاری به صاحبان اختراع می‌تواند رفاه عمومی را ارتقاء دهد، باید شرایطی را تصور کرد که حمایتی از حقوق مالکیت فکری صورت نمی‌گیرد. اختراع نیازمند صرف هزینه‌هایی است. در اقتصاد بازار آزاد، افراد انتظار دارند که منافع حاصل از یک اقدام، بیش از هزینه صرف شده باشد. این انتظار منطقی، انگیزه‌ای برای ورود سرمایه و صرف وقت مخترعان در این حوزه است. برای کسب این سود، مخترع باید امکان فروش اختراع خود در بازار و همچنین مزیت رقابتی داشته باشد. نکته قابل تأمل اینجاست که اگر حمایتی از مخترع در جهت حفظ ایده او صورت نگیرد، رقیبان، از راه‌هایی همچون سرقت ایده یا حتی مهندسی معکوس امکان تولید همان محصول را با هزینه کمتر خواهند داشت. پیشرفت دهه‌های اخیر در دنیای دیجیتال و افزایش سرعت تبادل اطلاعات، این امر را تا حد زیادی تسهیل نموده است. بنابراین، در غیاب مالکیت فکری یا دیگر ابزارهای محافظتی، با توجه به قرار گرفتن اختراعات و ایده‌ها در زمره «کالاهای عمومی»^{۲۱}، حفظ بازار و مزیت رقابتی صاحب ایده و در نتیجه تأمین سود او غیرممکن خواهد بود. این روند، موجب تلاش کمتر جهت نوآوری و خلق ایده خواهد شد. بنابراین، توجیه اقتصادی مالکیت فکری نه صرفاً پاداش به کار خالق بلکه تضمین ایجاد انگیزه مناسب برای استمرار خلق نوآوری‌ها به سود جامعه است. از سویی، اعطای حقوق انحصاری به مخترعان و به طور کلی صاحبان مالکیت فکری از منظر اقتصادی می‌تواند مانع رقابت دیگران شود و یا به نوعی این اجازه را بدهد که مالک ایده، حداقل در طول مدت حمایت، قیمت بالاتری برای ارائه آن در نظر بگیرد. این حقوق می‌تواند در تضاد با قوانین ضدانحصار و بازار آزاد به نظر برسد. (Menell et al, 2023: 20-23; Brean & Snow, 2020: 8-12; Dam, 1993: 3-7; Wiley, 1991: 138; Christie & Rotstein, 2007: 3; Olson, 2006: 183 & 193-194; Shavell, 2004: 138; Burk & Lemley, 2003: 123-124; Varadarajan, 2022: 176; Landes & Posner, 2003: 294; Khedmatgozar, 2012: 123-124) آسیبی که به جامعه وارد می‌شود، به علت معایب انحصار طولانی مدت است. اگر حق اختراع بیش از حد گسترده و نامحدود باشد، جامعه دچار زیان و کاهش رفاه خواهد شد. انحصار بیش‌ازحد می‌تواند مانع رقابت شود، هزینه دسترسی به فناوری را افزایش دهد و در مسیر نوآوری‌های بعدی اختلال ایجاد کند؛ بدین معنا که با توجه به ماهیت تدریجی دانش، سازندگان بعدی باید امکان دسترسی به یافته‌ها و فناوری‌های پیشین را برای خلق آثار نوین داشته باشند. (Fromer & Lemley, 2014: 1262-1263; Shavell, 2004: 148; Fromer, 2016: 1715-1716) برخی (Shavell, 2004: 138-144) در تحلیل اقتصادی حق اختراع، شرایط را در حالت غیاب مالکیت فکری همین‌گونه توصیف کرده‌اند اما در ادامه، افزوده‌اند که در برخی موارد، پیچیدگی سازوکار اختراع موجب می‌شود که دسترسی به اطلاعات و نحوه عملکرد آن برای رقیبان به آسانی ممکن نباشد. چنین اختراعاتی حتی در شرایط غیاب حقوق مالکیت فکری نیز سودآور خواهند بود؛ چرا که اطلاع از ساختار آنها دشوار است و امکان تقلب بسیار کم می‌شود. با این حال، اقتصاددانان معمولاً معتقدند که با نگاهی کلی، مشوقی که به وسیله حقوق مالکیت فکری برای خلق و نوآوری پدید می‌آید بر معایب حاصل از آن غلبه

20. Exclusive Rights in Patent

21. Public goods

دارد. (Shavell, 2004: 144) بنابراین، میان منافع فرد مخترع و منافع جمعی باید تعادلی دقیق حاکم گردد و مدیریت این حقوق باید به نحوی صورت گیرد که منافع اجتماعی ایجاد شده، بیش از هزینه‌های تحمیل شده بر جامعه باشد.

در پاسخ به این سوال که چرا باید به مخترعان پاداش داد، دو رویکرد می‌توان اتخاذ کرد: سیاست نوآوری مبتنی بر مصرف‌کننده²² و سیاست نوآوری مبتنی بر تولیدکننده²³. هدف سیاست مصرف‌کننده‌محور، کارایی اقتصادی است. از این منظر، هدف نهایی، رضایت مصرف‌کننده یا همان جامعه بوده و تولیدکننده یا همان مخترع، ابزاری برای رسیدن به این هدف است. در این نگاه، هدف قانون ثبت اختراع، ایجاد انگیزه جهت برانگیختن ابتکارات برای رفع نیازهای جامعه مصرف‌کنندگان ترسیم می‌شود. در مقابل، سیاست تولیدکننده‌محور، معتقد است آنچه موجب پدید آمدن حق انحصاری می‌شود، کار مخترع است. در این دیدگاه، دلیل اعطای حق اختراع را «عدالت» می‌دانند، نه رفاه مصرف‌کننده و جامعه. بر این اساس، تولیدکنندگان نه وسیله، بلکه هدف قانون هستند. حق اختراع، برای احقاق حقوق اخلاقی مخترعین پدید آمده و قانون، موظف به رعایت عدالت نسبت به آنهاست. از مفهوم بند مربوط به مالکیت فکری در قانون اساسی آمریکا می‌توان دریافت که در این نظام، سیاست مصرف‌کننده‌محور مدنظر است؛ چرا که نخست، هدف از اعطای این حقوق، پیشرفت علم و هنر دانسته شده که هدفی در جهت ارتقای منافع جمعی است نه در جهت انتفاع مخترع. دوم، این امتیازات به مدت محدود اعطا می‌شود و این موضوع، نشانگر آن است که جامعه و ورود اختراعات به حوزه عمومی مورد توجه بوده است. همچنین از مفهوم این بند از قانون اساسی می‌توان دریافت که به دنبال جلب انگیزه‌هاست و نه تحقق عدالت. قانونگذار ایران نیز گرچه هدف از اعطای حقوق مالکیت فکری را به صراحت اعلام نکرده اما با وضع قواعدی در راستای موقت بودن اعتبار حق اختراع یا ورود اختراع اعراض شده به حوزه عمومی نشان داده است که حداقل در برخی موارد، رفاه اجتماعی را به‌عنوان هدف قانون دنبال می‌کند. البته باید توجه داشت که این رویکرد، در نهایت هم نفع جامعه را در نظر خواهد داشت و هم جهت ایجاد انگیزه در مخترع، نفع او را در نظر خواهد گرفت. بنابراین، دیدگاه کارایی اقتصادی معمولاً بازتابی از عدالت اخلاقی و نیز عقلانیت اقتصادی بوده و موجب بهره‌مندی هر دو طرف خواهد بود. (Wiley, 1991: 137-140) این تحلیل بدان معناست که در رویکرد مصرف‌کننده‌محور، با وجود ارجح دانستن منافع جامعه، منافع فرد مخترع نیز مورد توجه بوده و نوعی تعادل میان این دو حکم‌فرماست. به تعادل رساندن منافع فردی و جمعی نیز منجر به ایجاد انگیزه خواهد شد. در حقیقت، تلقی از عدالت در این رویکرد، جمع میان منافع فردی و جمعی با اولویت قائل شدن برای منافع جمعی است. بنابراین نمی‌توان گفت که عدالت در آن مورد توجه نمی‌باشد. برخی (Bugbee, 1967: 10) چنین بیان می‌کنند که با اعطای حق اختراع، یک رابطه قراردادی میان حاکمیت و مخترع پدید می‌آید که از طریق آن، هر یک از طرفین، حقوقی را به دست آورده و تعهداتی را متحمل می‌شوند.

مخترع، حق دائمی اما شکننده خود نسبت به اختراع را با یک حق موقت اما حمایت شده مبادله کرده و منافع متقابلی نصیب او و جامعه می‌گردد. این موضوع، در حقوق ایالات متحده با قاعده لاتین «quid pro quo» یا «معامله متقابل» توصیف می‌شود. بدان معنا که برای دریافت حق اختراع، متقاضی ابتدا باید مقداری دانش ارزشمند به ذخیره دانش عمومی اضافه کند. (Brean & Snow, 2020: 12; Eisenberg, 1989: 1021-1022; Seymore, 2023: 1022; Bugbee, 1967: 18)

در حقیقت، در حق اختراع، در یک سو مخترع و در سوی دیگر، جامعه قرار دارد. در صورت عدم حمایت از مخترع، وی امکان کسب سود برای جبران هزینه‌های صرف شده در راه نوآوری را از دست خواهد داد. در نتیجه رغبت به صرف زمان و سرمایه در جهت ارائه ابتکارات کاهش خواهد یافت. این روند در نهایت، به ضرر جامعه و رفاه عمومی خواهد بود. بنتام در این زمینه می‌گوید «همه جهان می‌توانند آنچه را یک نفر اختراع کرده تقلید کنند. بدون یاری قوانین، مخترع اغلب به وسیله رقبای خود از بازار کنار گذاشته خواهد شد؛ رقبایی که بدون هیچ هزینه‌ای، مالک چیزی شده‌اند که برای مخترع زمان و هزینه زیادی داشته است. آنها می‌توانند با فروش به قیمت پایین‌تر، تمامی مزایای شایسته مخترع را از او سلب کنند.» (Bentham, 1839: 71) بنابراین می‌توان با وضع قواعدی، جبران هزینه‌های مخترع را تضمین کرد. این اقدام، منجر به تشویق صاحبان ایده برای ورود به عرصه ابداع و تولید محصولات فناورانه می‌گردد و به تعبیر آبراهام لینکن، شانزدهمین رییس جمهور ایالات متحده، اعطای حق اختراع، سوخت انگیزه را به آتش نبوغ

22. Consumer-oriented innovation policy

23. Producer-oriented innovation policy

می‌افزاید. (Lincoln, 1858) اما این، پایان مسئله نیست. این اقدامات، سبب ایجاد هزینه‌هایی برای جامعه خواهد شد. از یک سو، این حقوق به مخترعان و خالقان انگیزه می‌دهند تا دستاوردهایی با ارزش اجتماعی والا را پدید آورند؛ اما از سوی دیگر، استمرار این انحصارات می‌تواند هزینه‌هایی را بر جامعه تحمیل کند. از این رو، به منظور حفظ این تعادل ظریف، هر چارچوب مالکیت فکری مجموعه‌ای از محدودیت‌ها و ضوابط را بر مالکین اعمال می‌کند تا هم انگیزه‌های جهت نوآوری ایجاد کند و هم هزینه‌های اجتماعی ناشی از انحصار را مهار نماید. (Brean & Snow, 2020: 6-7) ایجاد تعادل بین منافع اجتماعی حاصل از ایجاد انگیزه جهت خلق نوآوری و هزینه‌های اجتماعی محدود کردن انتشار دانش، بهترین راه برای تحقق کارایی اقتصاد است. (Menell et al, 2023: 23) بنابراین، اعطای حقوق انحصاری مستلزم ایجاد موازنه‌ای دقیق و پیچیده میان منافع عمومی ناشی از تشویق به نوآوری و هزینه‌های اجتماعی حاصل از محدودیت‌های انحصاری است. ماده هفت موافقتنامه تریپس^{۲۴} نیز به ضرورت ایجاد چنین تعادلی اشاره دارد. در حوزه اختراعات که متضمن نوآوری‌های کاربردی است، فرایند احراز حق اختراع دشوارتر و مدت بهره‌برداری نسبت به سایر حقوق مالکیت فکری محدودتر است. حق مؤلف^{۲۵}، علائم تجاری^{۲۶} و طراحی صنعتی^{۲۷} به نسبت حق اختراع آسان‌تر به دست می‌آیند و اغلب دوام بیشتری نیز دارند. (Landes & Posner, 2003: 295; Varadarajan, 2022: 181-183; Fagundes & Masur, 2012: 679; Buccafusco & Lemley, 2017: 1293) همچنین، دارندگان حق اختراع ممکن است در نتیجه یک فعل یا ترک فعل، حق خود را از دست بدهند. به‌عنوان مثال، عدم پرداخت هزینه‌های سالانه می‌تواند منجر به زوال حق اختراع شود. (Varadarajan, 2022: 176) این محدودیت‌ها را می‌توان نتیجه تلاش در جهت ایجاد تعادل میان حقوق شخصی مخترع و منافع جامعه دانست. اقداماتی همچون الزام به افشای عمومی و محدودیت مدت اعتبار حق اختراع و انقضای آن^{۲۸} نیز در جهت برقراری این تعادل دانسته شده است. حقوق ایران تحلیل‌های فوق قابل پذیرش است یا خیر؟ اشکال احتمالی از اینجا ناشی می‌شود که ممکن است ادعا شود حق مالکیت نسبت به اختراع نیز همچون مالکیت اعیان مادی، یک حق دائمی است و تعیین مدت و ایجاد محدودیت برای حق مالک، خلاف قواعدی همچون قاعده تسلیط است. لیکن در پاسخ باید گفت که قاعده تسلیط نمی‌تواند بر دوام حق دلالت نماید. در واقع حقوق مربوط به اشیاء مادی یا غیرمادی، جنبه اعتباری دارد و دائمی بودن، جزء خصایص ذاتی حق محسوب نمی‌شود. از قضا از مهم‌ترین ادله پذیرش حقوق مربوط به پدیده‌های فکری از جمله اختراعات، سیره عقلا است (cf. Mohseni & Qabuli Dorafshan, 2015: 45-46) و با توجه به مطالبی که از نظر تاریخی و اقتصادی بیان شد، سیره عقلا در راستای تعادل میان منافع فردی و اجتماعی بر پذیرش و اعتبار حقوق مالی موقت برای مخترعین است. به عبارتی می‌توان گفت این حقی است که عقلا برای جامعه در نظر می‌گیرند و موقت بودن آن در دست مخترع را لازمه زندگی اجتماعی می‌دانند. با توجه به اینکه مدت زمان اعتبار حق اختراع با رفاه جامعه ارتباط نزدیکی دارد، نمی‌تواند همچون مالکیت سنتی به صورت دائمی در تملک مخترع باقی بماند و همانگونه که برخی پژوهشگران (Brean & Snow, 2020: 13; Schwartz, 2006: 2-3; Fromer & Lemley, 2014: 1262; Eisenberg, 1989: 1024; Seymore, 2023: 1022-1023; Beckerman-Rodau, 2011: 88) بیان داشته‌اند اعطای حقوق انحصاری موقت به مخترعان، سازوکاری است برای ایجاد انگیزه جهت نوآوری که در نهایت، منجر به افشای دانش فنی برای استفاده عمومی می‌گردد. نظر غالب نویسندگان بر این است که حمایت قانونی از اختراعات، زمانی توجیه‌پذیر است که منافع خالصی برای جامعه به همراه داشته باشد. به عبارتی، با وجود کاهش عرضه و افزایش قیمت‌ها _ که ناشی از اعطای حقوق انحصاری به مخترع است _ منفعت اجتماعی حاصل از تولید اختراعات بیشتر باشد (Burk & Lemley, 2003: 1580) به دیگر سخن، اعطای حق انحصاری به مخترع، هزینه‌هایی از جمله ایجاد انحصار،

۲۴. TRIPS Agreement (Trade Related Aspects of Intellectual Property Right) یا موافقتنامه جنبه‌های مرتبط با تجارت حقوق مالکیت فکری در دور اروگوئه موافقتنامه عمومی تعرفه و تجارت (GATT) مورد مذاکره قرار گرفت. کشورها برای الحاق به سازمان تجارت جهانی (WTO) باید مقررات تریپس را هم مورد پذیرش قرار دهند. این موافقتنامه حاوی کامل‌ترین مقررات در زمینه مالکیت فکری است (Khorramtarigh, 2023: 6-۱۳).

25. Copyrights

26. Trademarks

27. Design patents

28. Expiration op Period

کاهش عرضه و افزایش قیمت‌ها را به دنبال دارد و در کنار این هزینه‌ها، منافی از جمله رشد نوآوری را به همراه خواهد داشت. حال، حمایت از اختراعات باید به نحوی متعادل شود که منافع حاصل از آن برای جامعه بیشتر از هزینه‌های آن باشد. بنابراین، این تحلیل نشان‌دهنده آن است که با مبنا قرار گرفتن نظریه فایده‌گرایی، در خصوص زوال حق اختراع و تأمین تعادل میان حقوق نیز در نهایت، منافع جامعه باید مورد توجه باشد.

تعیین مدت اعتبار حق اختراع

آنچه گفته شد، مبانی و علل حرکت قانون‌گذار به سمت برگزیدن دیدگاه موقت بودن حق اختراع است. حال، سوال دیگری که در همین راستا مطرح است این که مدت حمایت از حق اختراع چگونه تعیین می‌شود؟ علت اینکه قانون‌گذاران اکثر کشورها از جمله ایران، مدت آن را ۲۰ سال دانسته‌اند چیست؟ برای بررسی این موضوع نیز باید به سیر تحول آن توجه داشت. همانطور که گفته شد، مدت حمایت از حق اختراع در اولین قانونی که در این زمینه نگاشته شد، یعنی قانون انحصارات انگلستان ۱۴ سال تعیین شده بود. اینکه علت تعیین این مدت چه بوده، به صورت دقیق مشخص نیست اما یکی از گمانه‌زنی‌ها، تعیین طول مدت براساس طول دوره آموزش است. در توضیح باید گفت که قانون یاد شده مقرر می‌کرد که هر فرد پس از دریافت چنین امتیازی باید به مدت ۷ سال به آموزش آن فن یا صنعت به دیگران بپردازد. به‌عنوان توجیهاتی برای در نظر گرفتن دو دوره ۷ ساله جهت حمایت از حق اختراع دلایلی از جمله امکان آموزش به افراد بیشتر، جلوگیری از سرقت فنون به کار رفته در اختراع توسط کارآموزان و یا کوتاه بودن یک دوره و طولانی شدن سه دوره بیان شده است. در قانون اختراع ۱۷۹۰ ایالات متحده نیز مدت ۱۴ سال برای حمایت از حق اختراع پذیرفته شد که به نظر با پیروی از قانون انحصارات انگلستان بوده است. پس از نزدیک شدن به پایان این مدت ۱۴ ساله، مخترعین به کوتاه بودن این مدت زمان اعتراض کردند و کنگره، امکان تمدید مدت را فراهم کرد اما پس از ایجاد هزینه‌ها و دشواری‌هایی در این زمینه، تصمیم کنگره بر آن شد که مدت حمایت را به ۱۷ سال بدون امکان تمدید افزایش دهد. این مدت حمایت تا مذاکرات دور اروگوئه^{۲۹} پذیرفته شده بود. در تدوین موافقتنامه تریپس، مدت زمان حمایت پیشنهادی توسط کشورهای مختلف متفاوت بود اما در نهایت در ماده ۳۳ این کنوانسیون، مدت ۲۰ سال به تصویب رسید. (Lester & Zhu, 2019: 1-9) اغلب کشورها نیز مدت زمان حمایت را ۲۰ سال در نظر گرفته‌اند. معیارهایی همچون حفظ انگیزه مخترع، رشد نوآوری، در نظر داشتن حقوق مصرف‌کننده، طول مدت سودآوری و شروع زیان‌دهی و تأثیر ورود نوآوری‌های جدید به بازار باید برای تعیین مدت حمایت از حق اختراع مورد توجه قرار گیرند. طولانی شدن مدت حمایت، ممکن است از سویی موجب افزایش انگیزه نوآوران شود اما از سوی دیگر، انحصار اطلاعات بیشتر خواهد شد؛ بنابراین باید نقطه تعادل را یافت. در توجیه برگزیدن مدت حمایت ۲۰ ساله نیز اینگونه تحلیل شده که این مدت به‌عنوان یک زمان مطلوب براساس سنجش معیارهای پیش‌گفته است. (Habibi, 2013: 121-143) با وجود این، بسیاری از اقتصاددانان به مدت فعلی حمایت از حق اختراع انتقاد دارند. برخی اندیشمندان این حوزه معتقدند که طول مدت حمایت باید کاهش پیدا کند تا به افزایش نوآوری در جامعه کمک شود. همچنین، برخی در نظر گرفتن مدت یکسان برای همه اختراعات را با توجه به هزینه‌ها و تلاش‌های متفاوتی که در خلق آن‌ها شده است، درست نمی‌دانند. به‌عنوان مثال، اختراعات مربوط به حوزه داروسازی نسبت به اختراعات حوزه الکترونیک و همچنین، اختراعات بنیادی نسبت به گسترش دانش موجود، شایسته حمایت طولانی‌تری هستند. (Lester & Zhu, 2019: 1-9) وجود این انتقادات نشان‌دهنده آن است که گرچه در اکثر قوانین، مدت ۲۰ سال مورد پذیرش بوده اما این مدت، قطعی نیست و امکان بازنگری و ایجاد تغییرات در آن وجود دارد. اهمیت این نکته در موضوعات روز همچون اختراعات ناشی از هوش مصنوعی دیده می‌شود. گرچه اختلافات زیادی در رابطه با اختراعات ناشی از هوش مصنوعی وجود دارد (Rezvanian, 2019: 131-134) اما در صورت پذیرش این قسم از اختراعات، موضوع مدت حمایت از آن‌ها محل بحث بوده و به نظر باید کمتر از مدت حمایت از اختراعات مشابهی باشد که تماماً توسط انسان خلق شده است. در واقع نقطه تعادل میان منافع مخترع با منافع جامعه در چنین

۲۹. مذاکرات دور اروگوئه یا Uruguay Round هشتمین دور از مذاکرات مربوط به موافقتنامه عمومی تعرفه و تجارت (که معروف به گات (GATT) است) بود که نتایج مهمی از جمله تشکیل سازمان تجارت جهانی را به همراه داشت. در این دور از مذاکرات، توافق‌های جدیدی در رابطه با حقوق مالکیت فکری نیز صورت پذیرفت. (Akbarian, 2002: 166)

اختراعاتی متفاوت با سایر اختراعات به نظر می‌رسد.

قانون‌گذار ایران نیز مدت زمان ۲۰ سال را برای حمایت از حق اختراع در نظر گرفته است. با توجه به اینکه حقوق مالکیت فکری مسئله‌ای است که از کشورهای غربی گرفته شده، دیدگاه قانونگذاران غربی در تعیین مدتی که فرضاً برای جبران کار و تلاش مخترع کافی است، بر نگاه قانونگذار ایران بی‌تأثیر نبوده است. مدت حمایت از حق اختراع در کشورهای پیشرو در زمینه حقوق مالکیت فکری همچون ایالات متحده و اتحادیه اروپا و همچنین در موافقتنامه تریپس ۲۰ سال تعیین شده است. (Mirhoseini, 2016: 388-389) قانونگذار ایران نیز با اعطای این مدت، سعی در ایجاد تعادل بین حقوق مخترع و رفاه عمومی کرده است. لازم به ذکر است که ماده ۳۴ قانون حمایت از مالکیت صنعتی مصوب ۱۴۰۳ این مدت زمان حمایت را برای همه اختراعات در نظر گرفته است. برخی (Sayedini & Karchani, 2024: 160) معتقدند که در مواردی همچون اختراعات دارویی، بررسی یا اخذ مجوز از مراجع ذیصلاح به طول می‌انجامد اما قانون‌گذار به این موضوع و امکان اضافه شدن مدت زمانی طبق آن سخن به میان نیاورده است.

تحلیل موارد زوال حق اختراع پیش از انقضای مدت اعتبار بر مبنای نظریه غربال هزینه‌محور

در مواردی همچون اعراض و عدم پرداخت هزینه سالانه، می‌توان شاهد زوال حق اختراع پیش از انقضای مدت اعتبار قانونی آن بود. در این زمینه، این سوال مطرح است که چرا قانون‌گذار باید سازوکاری را برای امکان زوال حق اختراع پیش از پایان مدت اعتبار آن بیاندیشد؟ با توجه به تحلیل‌های پیشین، آیا وجود چنین کاربستی جهت امکان زوال حق پیش از پایان مدت اعتبار، در راستای اهداف مالکیت فکری و قواعد کلی حاکم بر آن است؟

در پاسخ باید گفت که برخی از حقوق‌دانان حوزه مالکیت فکری در نظام حقوقی ایالات متحده، استدلالی در رابطه با ایجاد محدودیت برای اعطای حق اختراع بیان کرده‌اند که با توجه به آن می‌توان تحلیلی اقتصادی برای سازوکاری جهت زوال پیش از انقضای اعتبار حق اختراع ارائه داد. در توضیح باید گفت که زوال پیش از انقضا، برای حذف اختراعات کم‌ارزش از عرصه حقوق انحصاری، به‌عنوان یک «Costly Screen» یا «غربال هزینه‌محور» عمل می‌کند (Varadarajan, 2022: 207-202; 2017). غربال هزینه‌محور بدان معناست که فرد برای کسب، حفظ یا اجرای یک حق قانونی معین، مجبور به صرف هزینه یا انجام فعالیتی باشد و وجود همین موارد بر اراده فرد در حفظ آن حق یا صرف نظر کردن از آن اثر بگذارد. (Buccafusco et al, 2018: 92; Varadarajan, 2022: 207) این سازوکار به‌عنوان مکملی در کنار غربال ماهوی^{۳۰} مطرح می‌شود.^{۳۱} (Buccafusco et al, 2018: 78-79; Varadarajan, 2022: 211-212) هنگام اعطای حق اختراع، ارزیابی‌های ابتدائی صورت می‌گیرد اما اختراع برای آن که شایسته حمایت قانونی و صرف هزینه‌های اجتماعی باشد، همواره باید ارزیابی شده و در چارچوب خاصی قرار گیرد. در صورت خروج از این چارچوب، حقوق انحصاری نیز از بین خواهد رفت. بنابراین زوال حق اختراع می‌تواند به‌عنوان غربالی ثانویه، همچون ابزاری برای کمک به ارزیابی دوباره اختراع عمل می‌کند. البته در اینجا، ارزیابی از سمت خود صاحب حق صورت می‌گیرد. او تصمیم می‌گیرد که با توجه به هزینه‌ها و اقدامات مورد نیاز، حفظ حق، قابل توجیه است یا نه.

این دیدگاه در حقوق اختراعات از آنجا آغاز شد که دفتر ثبت اختراعات و علائم تجاری ایالات متحده^{۳۲} به‌عنوان نهادی ناکارآمد و بی‌اثر شناخته شد. رویه آن‌ها، تمایل به اعطای گواهی اختراع بود. همچنین، بررسی‌کنندگان اختراعات^{۳۳}، زمان محدودی را به بررسی هر اختراع اختصاص می‌دادند. ایشان متقاضیان ثبت اختراع را مشتری می‌دانستند و این موضوع، سبب ایجاد شک و تردیدهایی در رابطه با عملکرد آن‌ها شده بود. حتی قوانین اجرایی مربوط به بررسی اختراعات نیز به گونه‌ای بود که رد درخواست‌ها را دشوار

30. Doctrinal screens

۳۱. برای اعطای حق انحصاری، اختراع از نظر ماهوی مورد بررسی قرار می‌گیرد. غربال ماهوی، به‌عنوان ابزار اصلی نظام‌های مالکیت فکری مطرح می‌شود. بررسی مواردی همچون جدید بودن و داشتن گام ابتکاری از این دسته‌اند. هدف از انجام این غربال، آن است که با وضع استانداردهای محتوایی، تنها آثاری که از مزایای اجتماعی کافی برخوردارند، مورد حمایت قرار گیرند. اما گاهی، معیارهای بررسی به درستی طراحی نشده و گاهی نیز به درستی اجرا نمی‌شوند. به همین جهت، غربال هزینه‌محور می‌تواند به‌عنوان مکملی در کنار آن مورد توجه باشد. (Varadarajan, 2022: 211-212)

32. United States Patent and Trademark Office (USPTO)

33. Examiner Patent

می‌ساخت. این موضوع به نحوی بود که وکلای مشغول در این زمینه ادعا می‌کردند که با انجام پیگیری‌هایی معمول، می‌توان هر اختراعی را به ثبت رساند. ثبت این اختراعات هزینه اجتماعی زیادی به همراه داشت؛ چرا که روند نوآوری و ورود به بازار کند می‌شد. این سوال مطرح شد که اگر فرآیند بررسی اختراعات هم هزینه‌بر است و هم اثری ندارد، پس چرا باید ادامه پیدا کند. (Fagundes & Masur, 2012: 685-686; Jaffe & Lerner, 2006: 2-4; Masur, 2010: 687) بنابراین، این سوال مطرح شد که اگر فرآیند بررسی اختراعات هم هزینه‌بر است و هم اثری ندارد، پس چرا باید ادامه پیدا کند. (Fagundes & Masur, 2012: 686) نظر برخی (Masur, 2012: 686) بر این است که برای اصلاح این رویه باید بررسی‌های دقیق‌تری توسط PTO انجام شود. اما برخی (Kieff, 2019: 975-976 & 1030) معتقدند که با توجه به گران‌قیمت بودن و ناکارآمدی نظام ثبت اختراع، باید آن را در برخی شرایط، محدود و یا حذف کرد و به نحوی پیش رفت که اختراعات نیز مانند تألیفات نیازی به ثبت نداشته باشند و بازنگری‌های بعدی در دادگاه انجام شود. به هر حال، هر دو طرف معتقد بودند که هزینه‌های ثبت اختراع باید تا حد امکان کاهش پیدا کند. در این میان، نگرش جدیدی نسبت به هزینه‌ها نیز پدید آمد. طبق این دیدگاه، هزینه‌ها می‌توانست به‌عنوان یک فیلتر برای حذف اختراعات کم‌ارزش عمل کند و موجب شود که مخترعان به بررسی این موضوع بپردازند که آنچه که از ثبت اختراع به دست خواهد آمد نسبت به هزینه‌های آن ارزش دارد یا خیر. (Masur, 2010: 687-689; Fagundes & Masur, 2012: 685-687)

منتقدان نظام ثبت اختراع بر این باور بودند که فرایندهای مربوط به ثبت یک نوآوری، نمونه‌ای کلاسیک از اتلاف منابع^{۳۴} است؛ زیرا بدون آن که اقدام مؤثری در جهت پالایش اختراعات بی‌اعتبار صورت گیرد، هزینه‌های سنگینی بر دوش متقاضیان ثبت اختراع می‌گذارد. اما در مقابل، طرفداران نظریه غربال هزینه‌محور این‌گونه استدلال می‌کنند که وجود یکسری الزامات می‌تواند صرفاً به این دلیل ارزش اجتماعی داشته باشد که برخی افراد توان پرداخت هزینه‌های مرتبط با این غربال‌ها را ندارند و در نتیجه از دسترسی به حقوق مربوطه باز می‌مانند. این غربال‌ها تا زمانی که زمینه حذف حقوقی را فراهم آورند که به لحاظ اجتماعی، اعطا و اجرای آن‌ها زیان‌بار خواهد بود، به افزایش رفاه جمعی کمک خواهند کرد. چنین غربال‌هایی موجب می‌شود تا موارد جلوگیری از اعطا و استمرار یک حق، صرفاً از طریق قانون انجام نشود بلکه خود افراد انتخاب کنند که از به‌دست آوردن یک حق یا استمرار آن صرف‌نظر نمایند. در نتیجه، اعطای حقوق انحصاری محدود شده و حوزه عمومی، وسیع‌تر خواهد شد. این محدودیت، بر مبنای محتوای ماهوی آن حق پدید نیامده، بلکه به دلیل هزینه‌های موجود در فرآیند بوده است. همچنین به انتخاب خود فرد بوده و به اجبار قانون نیست. (Fagundes & Masur, 2012: 679-682)

این نظریه ابتدا در ارتباط با معیارهای اعطای حق اختراع مطرح شده است اما سخن آن است که زوال حق اختراع نیز می‌تواند به‌عنوان جزئی از این غربال عمل کند و این دیدگاه به‌عنوان مبنایی برای توجیه زوال پیش از انقضای حق اختراع نیز مطرح شود. برخی (Varadarajan, 2022: 177-178) معتقدند که اعطای حق اختراع باید با دقت زیادی همراه شود. اما نکته این است که این دقت نباید تنها به اعطای اولیه حق اختراع محدود شود، بلکه در مراحل بعدی نیز باید ادامه یابد. اینجاست که سازوکارهای زوال حق اختراع و عملکرد غربال‌گونه آن مطرح می‌گردد.

مازور^{۳۵} در رابطه با اعطای حق اختراع، براساس رابطه میان ارزش شخصی اختراع برای مخترع و ارزش عمومی آن برای جامعه، یک تقسیم‌بندی چهارگانه ارائه می‌کند: نخست، اختراعاتی با ارزش اجتماعی و ارزش شخصی بالا. دوم، اختراعاتی با ارزش شخصی بالا و ارزش اجتماعی پایین. سوم، اختراعاتی با ارزش اجتماعی و شخصی پایین و چهارم، اختراعاتی با ارزش اجتماعی بالا و ارزش شخصی پایین. احتمال رخ دادن دسته چهارم در عالم واقع تقریباً غیرممکن است. چون در شرایطی که یک نوآوری برای جامعه مفید باشد، خود به خود بر منافع مخترع نیز تأثیر گذاشته و آن را افزایش خواهد داد. دسته اول نیز مطلوب‌ترین شکل اختراعات است؛ اختراعی که برای هر دو طرف، بیشترین میزان منافع را به همراه دارد. اما وجود هزینه‌هایی برای ثبت اختراع می‌تواند تا حد زیادی از ثبت موارد دسته سوم جلوگیری کند و بر تصمیمات مربوط به ثبت دسته دوم نیز تأثیرگذار باشد. (Masur, 2010: 699-717; Fagundes & Masur, 2012: 692-705; Varadarajan, 2022: 209) می‌توان گفت که این تقسیم‌بندی در رابطه با اختراعات

34. Classic deadweight loss

35. Masur

در شرایط پس از اعطای حق اختراع نیز قابل طرح است. در موارد ارادی زوال حق اختراع، هزینه‌های موجود می‌تواند بر اراده مخترع برای حفظ این حق، تأثیر گذارده و او را وادار به تصمیم‌گیری واقع‌بینانه در مورد این مسئله کند که آیا نگهداری از این حق، از نظر هزینه و تلاش، ارزشمند است یا خیر. در واقع، تأثیر زوال حق اختراع در غربال به این صورت است که صاحب حق اختراع در طول زمان، میزان ارزش اثر خود را ارزیابی کند و تصمیم بگیرد که آیا حفظ این حق همچنان موجه است یا نه. (Varadarajan, 2022: 679-680; Fagundes & Masur, 2012: 207 & 226) در صورتی که حفظ این حق قابل توجیه نباشد، امکان اعراض یا عدم پرداخت هزینه سالانه می‌تواند شرایط را کردن آن اختراع را فراهم می‌کند بدین ترتیب در صورتی که پس از مدتی، محاسبات او در مورد منافع شخصی حاصل از اختراع بر هم بخورد، می‌تواند از حق انحصاری خود صرف نظر کند. پس از آن، این نوآوری وارد حوزه عمومی خواهد شد. در نهایت می‌توان دریافت که تحلیل زوال حق اختراع بر این مبنا نیز همسو با نظریه فایده‌گرایی است.

نکته قابل توجه آن است که شاید در نگاه اول، امکان اعراض از حق اختراع، امری ساده و بدیهی به نظر برسد که در اکثر قوانین مورد پذیرش قرار گرفته است. اما باید توجه داشت که این موضوع نیز محدودیت‌ها و ظرافت‌هایی دارد. به‌عنوان مثال، در جایی که حق اختراع، متعلق حق اشخاص ثالث باشد، امکان اعراض از آن وجود ندارد. این موضوع در حقوق ایران، در ماده ۶۴ قانون حمایت از مالکیت صنعتی مصوب ۱۴۰۳ و در حقوق ایالات متحده، در ماده CFR 37 1.321 مورد اشاره قرار گرفته است. همچنین، در حقوق ایران، امکان اعراض تنها برای بعد از اعطای حق اختراع پیش‌بینی شده است (Mirhoseini, 2016: 328) اما در برخی نظام‌های حقوقی همچون نظام ایالات متحده، امکان اعراض از اختراع پیش از اقدام به ثبت آن وجود دارد؛ درحالی‌که این موضوع در حقوق ایران پیش‌بینی نشده است. همچنین، سرنوشت اختراعات پس از اعراض با آنچه در اعراض سنتی وجود دارد، متفاوت است. با توجه به ماهیت متمایز اختراعات و مدنظر قرار گرفتن رفاه عمومی، این دسته از اموال فکری نمی‌توانند پس از اعراض شدن به مالکیت شخص دیگری درآیند بلکه باید وارد حوزه عمومی می‌شوند. شاید بتوان یکی از دلایلی را که در موافقتنامه تریپیس از اعراض و پرداخت هزینه سالانه صحبتی نشده، وجود همین ظرافت‌ها و تفاوت دیدگاه‌ها در نظام‌های حقوقی مختلف دانست؛ چرا که از مفهوم ماده یک این موافقتنامه می‌توان دریافت که هدف از وضع آن، تعیین چارچوب‌های کلی است و موضوعات جزئی که می‌تواند محل اختلاف باشد باید در حقوق داخلی کشورها تعیین تکلیف شوند.

در رابطه با نظریه غربال هزینه‌محور دو نکته شایان توجه است: نخست، در این نظریه، هدف آن است که از طریق برهم زدن محاسبات هزینه - فایده، بتوان بر اراده مخترع برای حفظ نکردن حق اختراع در مدت باقی‌مانده از اعتبار آن تأثیر گذاشته و نوآوری را هرچه زودتر وارد حوزه عمومی کرد. بنابراین این سازوکار در جایی مطرح است که اراده مخترع در حفظ حق اختراع دخیل باشد و در مواردی همچون پایان مدت اعتبار و یا ابطال گواهی، چنین عملکردی قابل طرح نیست. در منابع حقوق آمریکا نیز نظریه غربال هزینه‌محور، بیشتر در رابطه با پرداخت هزینه‌های دوره‌ای یا سالانه مدنظر قرار می‌گیرد. همچنین اعراض نیز می‌تواند راه را برای صرف نظر کردن مخترع از حق اختراع به هر دلیل دیگر باز کند. برخی (Varadarajan, 2022: 194) معتقدند که اگرچه هدف از دریافت هزینه‌های سالانه اختراعات، تأمین مالی اداره ثبت اختراعات بود، اما این عامل، تأثیر قابل توجهی بر ورود اختراعات به حوزه عمومی داشته است. هزاران اختراع به دلیل عدم پرداخت هزینه‌های سالانه توسط مخترع، به صورت خاموش منقضی می‌شوند. (Vishnubhakat, 2015: 419) تأثیر زوال حق اختراع به حدی است که می‌توان گفت حدوداً دو سوم گواهی‌های اختراع به دلیل عدم پرداخت هزینه‌های سالانه و نیمی از اختراعات به دلیل اعراض مخترع، پیش از پایان اعتبار منقضی می‌شوند. (Lemley, 2001: 8) نکته دوم، فعالیت‌های مستمر مانند استفاده از اثر یا نظارت بر آن نیز به‌عنوان هزینه در معنای خاص آن مطرح می‌شوند. (Varadarajan, 2022: 207-208) بنابراین چنان که از تعریف ارائه شده از این نظریه قابل برداشت است، مقصود از «هزینه» صرفاً تحمیل پرداخت‌های مالی نیست؛ با وجود آن که این پرداخت‌ها نیز بخشی از هزینه در معنای خاص هستند اما همه آن را تشکیل نمی‌دهند.

قانونگذار ایران نیز در ماده ۶۲ قانون حمایت از مالکیت صنعتی به بیان موارد زوال حق اختراع پرداخته است. برخی (Jafarzadeh & Moradi, 2018: 81) براساس قانون ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی و علائم تجاری مصوب ۱۳۸۶ عدم پرداخت هزینه سالانه را یکی از طرق ضمنی اعراض می‌دانستند؛ اما با تصویب قانون حمایت از مالکیت صنعتی، عدم پرداخت هزینه سالانه به‌عنوان شیوه‌ای متفاوت از اعراض جهت زوال حق اختراع مطرح شد. قانونگذار ایران نیز به صراحت، زوال حق اختراع پیش از انقضای مدت اعتبار آن را مورد پذیرش قرار داده است. در نتیجه، علاوه بر مواردی که حق اختراع براساس قانون زائل می‌شود، در مواردی نیز با اراده خود

مخترع و براساس بررسی‌ای که خود او درباره ادامه یافتن حق اختراع داشته است می‌تواند زائل شود. این موضوع در نظام حقوقی ایران نیز با تمسک به قاعده «لِکُلِّ ذی حَقِّ اسْقَاطُ حَقِّهِ» می‌تواند مورد پذیرش قرار گیرد.

نتیجه‌گیری

با بررسی‌های به عمل آمده در این پژوهش از سویی این نتیجه حاصل می‌شود که حفظ تعادل میان منافع فردی مخترعان و منافع عمومی جامعه به‌عنوان بنایی خردمندانه ضرورت موقتی بودن حقوق مالی پذیرفته شده برای اختراعات را ایجاب می‌نماید و نه تنها بررسی تاریخی موضوع در کشورهای پیشرو، رویه عقلایی مزبور را تأیید می‌کند بلکه تحلیل‌های اقتصادی نیز نیاز به محدود کردن و زوال این حقوق به منظور حفظ منافع عمومی و به‌ویژه تعادل در بازار اقتصاد و نوآوری را ضروری می‌داند. بنابراین، نه تنها تمسک به مبانی سنتی که بر دوام حقوق مالکانه دلالت دارد صحیح نیست بلکه قیاس حقوق ناشی از اختراعات با حقوق ناشی از سایر مالکیت‌های فکری به ویژه مالکیت‌های ادبی و هنری نیز قیاس مع الفارق است. در این میان، توسل به نظریه فایده‌گرایی نقش برجسته‌ای در تبیین موضوع و توجیه زوال‌پذیری متفاوت حق اختراع ایفا می‌کند. این نظریه با محور قرار دادن «بیشترین سود برای بیشترین افراد»، تنها زمانی حقوق انحصاری اختراعات را مشروع و قابل دفاع می‌داند که منافع عمومی حاصل از آن بیش از هزینه‌های اجتماعی آن باشد. از این منظر، حق اختراع نوعی «معامله متقابل» میان دولت و مخترع است که طی آن، حقوق انحصاری موقتی در برابر افشای دانش و ارتقاء رفاه عمومی اعطا می‌شود. زوال حق اختراع نیز ابزاری است برای حفظ پویایی نظام مالکیت فکری و ممانعت از تثبیت انحصارات بلندمدت که مانع نوآوری‌های آتی و دسترسی عمومی به دانش می‌شوند. موازنه مربوط به حقوق مخترع و جامعه بدین ترتیب است که اجتماع، در ازای خلق نوآوری، امتیازاتی را برای مخترع در نظر می‌گیرد. در نظر گرفتن این امتیاز و انحصار، هزینه‌هایی را برای جامعه به همراه دارد. در نتیجه باید نقطه تعادل بین این دو مشخص شود تا هم انگیزه مخترعین جهت خلق ابتکارات حفظ شود و هم هزینه‌های اضافه بر جامعه بار نشود. مخترع باید نتیجه نوآوری و تلاش خود را به دست آورد و جامعه نیز باید بتواند از نتایج این نوآوری‌ها بهره‌مند شود. انحصار دائمی اختراع در دست مخترع، چنین هدفی را محقق نمی‌کند. نکته قابل توجه دیگر اینکه علاوه بر پذیرش موقتی بودن حق اختراع، مدت اعتبار حق اختراع نیز در تعیین نقطه تعادل یاد شده اهمیت زیادی دارد. هرچند امروز در برخی اسناد مهم بین‌المللی همچون تریپس حداقل مدت ۲۰ سال برای حقوق مالی ناشی از اختراعات لازم دانسته شده است و قانون‌گذار ایران نیز همین مدت را برگزیده است لیکن مبانی اقتصادی که بیان شد نمی‌تواند به طور دقیق دلالتی بر میزان این مدت داشته باشد. همچنان‌که دلالتی بر لزوم حمایت یکسان از همه انواع اختراعات ندارد. بنابراین، برای تعیین این مدت باید تمام عوامل موثر بر سود و زیان ناشی از اختراع سنجیده شده و نقطه‌ای که در آن، منافع مخترع و منافع جامعه به تعادل می‌رسد، به‌عنوان پایان مدت اعتبار در نظر گرفته شود. از نظر منطقی این مدت نباید برای همه اختراعات یکسان باشد. اهمیت این موضوع را در برخی موضوعات روز همچون اختراعات مربوط به هوش مصنوعی نیز می‌توان دریافت. بر این اساس پیشنهاد می‌شود قانونگذار ایران نیز با در نظر گرفتن همه عوامل مؤثر به تفکیک مدت حمایت از اختراعات مبادرت نموده و حداقل در مورد اختراعات دارویی که برای سلامت جامعه اهمیت ویژه دارد و نیز اختراعاتی که به خاطر دخالت هوش مصنوعی، کار و تلاش مخترع نمود کمتری دارد، مدت حمایت را کوتاه‌تر نماید. از مسائل مهم دیگر در زمینه زوال حقوق انحصاری مالی ناشی از اختراعات، امکان زوال حق اختراع، پیش از انقضای مدت اعتبار آن است. این موضوع نیز در راستای اهداف کلی مالکیت فکری بوده و راهی برای پایان انحصارات و موجب افزایش امکان ورود اختراعات به حوزه عمومی است. در این راستا، نظریه غربال هزینه‌محور جهت توجیه و تحلیل این بحث مطرح شده است که بر اساس آن، هزینه‌ها و وظایف مخترع جهت حفظ حق اختراع به‌عنوان عواملی هستند که با تأثیر بر اراده او می‌توانند وی را به سمت اعراض از حق اختراع یا عدم پرداخت هزینه سالانه سوق دهند. در این شرایط، وجود هزینه‌ها و امکان زوال پیش از انقضای مدت همچون یک غربال خودخواسته توسط مخترع عمل می‌کند که نتیجه آن، بقای حمایت از اختراعاتی است که برای جامعه ارزش بیشتری دارند. در حقیقت، با این شیوه، اختراعات نامطلوب از دامنه حمایتی خارج شده و هزینه‌های اضافی بر جامعه تحمیل نخواهد شد. در نهایت لازم به ذکر است که پس از اعراض مخترع از اختراع، همان احکام سنتی اعراض مطرح نمی‌شود بلکه در اینجا اختراع از دایره حمایتی خارج شده و حقوق مادی انحصاری آن پایان می‌یابد و دیگران به طور برابر می‌توانند از آن بهره‌گیرند.

References

1. Akbarian, R. (2002). *The World Trade Organization and Its Implications for the Iranian Economy*. *Journal of Economic Research*, 2(4), 165-199. (In Persian)
2. Ahouri, M. , Hashemi, M. and Ranjbar, M. (2023). *Freedom from the perspective of liberalism and Marxism: With emphasis on votes Berlin and Marx*. *Public Law Research*, 24(77), 109-140. (In Persian)
3. Allison, J. R.; Hunter, S. D. (2006). *On the Feasibility of Improving Patent Quality One Technology at a Time: The Case of Business Methods*. *Berkeley Technology Law Journal*, 21(2), 729-794. Available at: <https://lawcat.berkeley.edu/record/1120555/files/fulltext.pdf>
4. Beckerman-Rodau, A. (2011). *The Problem with Intellectual Property Rights: Subject Matter Expansion*. *Yale Journal of Law & Technology*, 13(1), 37-89.
5. Bentham, J. (1839). *A Manual of Political Economy*, New York: G.P. Putnam. Available at: manualpoliticeconomy.pdf
6. Brean, D. H.; Snow, N. (2020). *Patent Law: Fundamentals of Doctrine and Policy*. Durham, N.C.: Carolina Academic Press.
7. Buccafusco, C.; Lemley, M. A. (2017). *Functionality Screens*. *Virginia Law Review*, 103(7), 1293-1377. Available at: BuccafuscoLemley_Online.pdf
8. Buccafusco, C.; Lemley, M. A.; Masur, J. S. (2018). *Intelligent Design*. *Duke Law Journal*, 68(1), 75-139. Available at: Intelligent Design
9. Bugbee. B. (1967). *Genesis of American Patent and Copyright Law*. Washington, D.C.: Public Affairs Press.
10. Burk, D. L.; Lemley, M. A. (2003). *Policy Levers in Patent Law*. *Virginia Law Review*, 89(7), 1575-1696. Available at: ssrn_id2668828_code41670.pdf
11. Christie, A. F.; Rotstein, F. (2007). *Duration of Patent Protection: Does One Size Fit All?*. *University of Melbourne Legal Studies Research Paper*, No. 245, 1-23. Available at: Microsoft Word - Coversheet Template.doc
12. Dam, K. W. (1993). *The Economic Underpinnings of Patent Law*. *Coase-Sandor Institute for Law & Economics*, No. 19, 1- 30. Available at: The Economic Underpinnings of Patent Law
13. Drahos, P. (1996). *A Philosophy of Intellectual Property*.)Translated By: Hekmatnia, M.; Moalla, M.; Taqikhani, A.(Tehran: Islamic Research Institute for Culture and Thought (IICT). (In Persian)
14. Eisenberg, R. S. (1989). *Patents and the Progress of Science: Exclusive Rights and Experimental Use*. *University of Chicago Law Review*, 56(3), 1017-1086. Available at: Patents and the Progress of Science: Exclusive Rights and Experimental Use
15. Fagundes, D.; Masur, J. (2012). *Costly Intellectual Property*. *Vanderbilt Law Review*, 65(3), 677- 734. Available at: Costly Intellectual Property
16. *Fox Film Corp. v. Doyal*, 286 U.S. 123 (U.S. Supreme Court, 1932). Available at: [Fox Film Corp. v. Doyal | 286 U.S. 123 \(1932\) | Justia U.S. Supreme Court Center](http://Fox Film Corp. v. Doyal | 286 U.S. 123 (1932) | Justia U.S. Supreme Court Center)
17. Frakes, M. D.; Wasserman, M. F. (2019). *Irrational Ignorance at the Patent Office*. *Vanderbilt Law Review*, 72(3), 975-1030. Available at: Irrational Ignorance at the Patent Office
18. Fromer. J. C.; Lemley. M. A. (2014). *The Audience in Intellectual Property Infringement*. *Michigan Law Review*, 112(7), 1251-1304. Available at: The Audience in Intellectual Property Infringement
19. Fromer, J. C. (2016). *Dynamic patent disclosure*. *Vanderbilt Law Review*, 69(6), 1715-1738. Available at: Dynamic Patent Disclosure
20. Habibi, S. N. (2013). *A Comparative Study Duration of Protection of Intellectual Works and Foundations*. *Published Master's Thesis*, The University of Qom, Qom. (In Persian)
21. Hekmatnia, M. (2023). *The Theoretical Foundations of Intellectual property*. Tehran: Islamic Research Institute for Culture and Thought (IICT). (In Persian)
22. Husaini Suraki, M. (2005). *The Meaning and Nature of Profit in the View of Utilitarians*, *Dialogues in Criticism and Reflection*, 10(37), 301-320. (In Persian). Available at: article_20509_e87696fdefea8b5c42348949a804a565.pdf
23. Jafarzadeh, M; Moradi, A. (2018). *Abandonment and the it's Effects on the Downfall of Patent right*. *The Journal of Studies in Islamic Law & Jurisprudence*, 10(18), 67-92. (In Persian)
24. Jaffe, A. B.; Lerner, J. (2006). *Innovation and Its Discontents*. *Capitalism and Society*, 1(3), 1-35. Available at: Innovation and Its Discontents
25. Khedmatgozar, M. (2012). *Philosophy of Intellectual Property*. Tehran: Mizan Legal Foundation. (In Persian)
26. Kieff, F. S. (2003). *The Case for Registering Patents and the Law and Economics of Present Patent-Obtaining Rules*. *Boston College Law Review*, 45(1), 55-123. Available at: The Case for Registering Patents and the Law and Economics of Present Patent-Obtaining Rules
27. Khorramtarigh, F. (2023). *TPP Regulations in the field of intellectual property and its comparison with TRIPS regulations*. *Published Master's Thesis*, Allameh Tabataba'i University, Tehran. (In Persian)
28. Landes, W. M.; Posner, R. A. (2003). *The Economic Structure of Intellectual Property Law*. Massachusetts: Belknap Press of Harvard University Press. Available at: 3df34639fc7f0fd2fb5ef7f66a660ec7.pdf
29. Lemley, M. A. (2001). *Rational Ignorance at the Patent Office*. *Northwestern University Law Review*, 95(4), 1-34. Available at: Microsoft Word - Rational_Ignorance.doc
30. Lester, S; Zhu, H. (2019). *Rethinking the Length of Patent Terms*. *American University International Law Review*, 1-13. Available at: ssrn_

id3389948_code344363.pdf

31. Lincoln, A. (1858). *Lecture on Discoveries and Inventions*. Available at: Abraham Lincoln's Second Lecture on Discoveries and Inventions
32. Masur, J. S. (2010). Costly screens and patent examination. *Journal of Legal Analysis*. 2(2), 687-734. Available at: Costly Screens and Patent Examination | Journal of Legal Analysis | Oxford Academic
33. Mazer v. Stein, 347 U.S. 201 (U.S. Supreme Court, 1954) . Available at: Mazer v. Stein | 347 U.S. 201 (1954) | Justia U.S. Supreme Court Center
34. Menell, P. S. (1999). *Intellectual Property: General Theories*. Available at: Intellectual Property: General Theories - CORE Reader
35. Menell, P. S.; Lemley, M. A; Merges, R. P; Balganes, S. (2023). *Intellectual Property in the New Technological Age: 2023. Vol 1. Clause 8 Publishing*.
36. Merges, R. P. (2022). *American Patent Law: A Business and Economic History*. New York: Cambridge University Press. Available at: F85982A5E5C502783814081E0BAE8D83.pdf
37. Mirhoseini, S. H. (2016). *Encyclopedia of Intellectual Property Rights: Industrial Property Rights*. Vol 1. Tehran: Mizan Legal Foundation. (In Persian)
38. Mohseni, S; Qabuli Dorafshan, M. M. (2015). *Literary and Artistic Rights (Comparative Study in Iranian, French and Egyptian Law)*. Mashhad: Institute for Islamic Studies in Humanities. (In Persian)
39. Mulgan, T. (2007). *Understanding Utilitarianism*. Durham: Acumen Publishing. Available at: Understanding Utilitarianism
40. Nazari, A. (2012). Recognition of Positive and Negative Concepts of Freedom:. *Political Quarterly*, 42(1), 351-369(In Persian).
41. Olson, D. S. (2009). Taking the Utilitarian Basis for Patent Law Seriously: The Case for Restricting Patentable Subject Matter. *Temple Law Review*, 82(1), 181-240. Available at: Microsoft Word - Original Cover page.doc
42. Rasekh, M; Ghasemi, M. (2020). The Concept of Rights: Views of Bentham and Khoei. *The Quarterly Journal of Public Law Research*, 22(68), 61-83. (In Persian). Available at: 1618053299-9902-68-3.pdf
43. Rezvanian, S. (2019). *Artificial Intelligence in Intellectual Property Law (AI in IPL)*. Published Master's Thesis, The University of Qom, Qom. (In Persian)
44. Sayedin, A; Karchani, M. (2024). *The Industrial Property Protection Act within the Current Legal Framework*. Tehran: Mizan Legal Foundation. (In Persian)
45. Schwartz, H. F. (2006). *Patent Law and Practice (5th ed)*. Washington, D.C.: The Bureau of National Affairs, Inc.
46. Seth, K. (2004). *History and evolution of patent law - international & national perspectives*. Available at: HISTORY AND EVOLUTION OF PATENTS - INTERNATIONAL & NATIONAL PERSPECTIVE
47. Seymore, S. B. (2023). Patent forfeiture. *Duke Law Journal*, 72)5(, 1019-1078. Available at: Patent Forfeiture
48. Shavell, S. (2004). *Foundations of economic analysis of law*. Cambridge: Harvard University Press. Available at: Foundations of Economic Analysis of Law.
49. Sheikhi, M. (2015). *Principles of Intellectual Property Rights*. Tehran: Mizan Legal Foundation. (In Persian)
50. Subhaninia, M. (2010). Supplementing and Correcting Jerry Bentham's Seven Standards Based on Islamic Doctrines, *Journal of Ethical knowledge*, 1(2), 29-44. (In Persian). Available at: 20130115082926-9708-9.pdf
51. *United States v. Paramount Pictures, Inc*, 334 U.S. 131 (U.S. Supreme Court, 1948). Available at: United States v. Paramount Pictures, Inc. | 334 U.S. 131 (1948) | Justia U.S. Supreme Court Center
52. Varadarajan, D. (2022). Forfeiting IP. *American Business Law Journal*. 59(1), 175-226.
53. Vishnubhakat, S. (2015). Expired Patents. *Catholic University Law Review*, 64(2), 419-462. Available at: Expired Patents
54. Wiley, J. S. (1991). Copyright at the School of Patent. *University of Chicago Law Review*, 58(1), 119-185. Available at: Copyright at the School of Patent
55. Yu, S. (2009). Political Privilege, Legal Right, or Public Policy Tool? A History of the Patent System. *ATRIP Essay Competition*. 1-40. Available at: Microsoft Word - Sa Yu - A Patent History